Džefri
Judžinidis

MIDLSEKS

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje
BOOKA
11000 Beograd, Cara Lazara 12
office@booka.in
www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA
Sanja Bogićević

PREVOD S ENGLESKOG
Aleksandra Čabraja

LEKTURA I KOREKTURA
Vesna Kalabić

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Monika Lang

ŠTAMPA
DMD štamparija

Beograd, 2026.

BOOKA.

Knjiga **237**

DŽEFRI JUDŽINIDIS
MIDLSEKS

Naslov originala
Jeffrey Eugenides
Middlesex
© 2002 by Jeffrey Eugenides

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

DŽEFRI JUDŽINIDIS

MIDLSEKS

Prevela Aleksandra Čabraja

Za Jamu, čija je genetska struktura
potpuno drugačija

KNJIGA PRVA

SREBRNA KAŠIČICA

Rođen sam dva puta: prvo, kao devojčica, jednog izuzetno vedrog dana u Detroitu 1960; a zatim ponovo, kao dečak, tinejdžer, u jednoj bolnici kraj Petoskija u Mičigenu, avgusta 1974. Bolje upućeni čitaoci možda su me već videli u studiji doktora Pitera Lusa „Rodni identitet kod pseudohermafrodita sa sindromom 5-alfa reduktaze", objavljenoj u *Žurnalu pedijatrijske endokrinologije* 1975. Možda ste čak videli i moju fotografiju u šesnaestom poglavlju sada već prilično zastarele knjige *Genetika i nasleđe*. To sam ja, na strani 578, stojim nag pored visinometra s crnim pravouganikom preko očiju.

U mojoj krštenici piše da se zovem Kaliopa Helena Stefanidis. U mojoj najnovijoj vozačkoj dozvoli (izdatoj u Saveznoj Republici Nemačkoj), moje ime glasi, jednostavno, Kal. Bio sam golman u hokeju na travi, dugogodišnji član Fondacije za zaštitu morskih krava, povremeni posetilac grčke pravoslavne crkve, a veći deo svog radnog veka proveo sam u američkoj državnoj službi. Poput Tiresije, bio sam najpre jedno, a zatim drugo. Drugovi u školi su me ismevali, doktori ispitivali, specijalisti

pipkali, a *March of Dimes*[1] analizirao. Jedna crvenokosa devojka iz Gros Pointa zaljubila se u mene, ne znajući šta sam. (Sviđao sam se i njenom bratu.) Jednom sam prošao kroz gradske nemire vozeći bicikl iza tenka; u bazenu sam postao legenda; izašao sam iz svoje kože da bih ušao u drugo telo – i sve to pre svoje šesnaeste godine.

Ali sada, u četrdeset i prvoj, osećam da se ponovo rađam. Nakon više decenija, ponovo se sećam umrlih prababa i pradeda, davno izgubljenih rođaka, nepoznatih srodnika ili, u slučaju ukrštenih porodica, kao što je moja, svih njih zajedno. I zato, pre nego što bude kasno, želim sve da zabeležim: putovanje ovog gena kroz vreme. Pevajte sada, o Muze, o recesivnoj mutaciji mog petog hromozoma! Pevajte kako je pre dva i po veka procvao na padinama Olimpa, gde padaju zrele masline i čuje se blejanje koza. Pevajte kako je putovao kroz devet generacija, neprimetno se taložeći u zatrovanom basenu porodice Stefanidis. I pevajte kako je Sudbina, u vidu masakra, ponovo pokrenula ovaj gen; kako je poput semenke preleteo okean, stigavši čak do Amerike, gde je plivao kroz industrijske kiše sve dok nije pao na plodno tle materice moje majke, negde na Srednjem zapadu.

Oprostite ako ponekad zvučim pomalo homerovski. I to nosim u genima.

Tri meseca pre mog rođenja, nakon jednog od naših opširnih nedeljih ručkova, moja baka, Dezdemona Stefanidis, naredila je mom bratu da joj donese njenu kutiju

[1] *March of Dimes* (engl.) – zdravstvena organizacija koju je 1938. osnovao Frenklin Ruzvelt (sve napomene su redakcijske).

za svilene bube. Jedanaesto Poglavlje[2] upravo je krenuo u kuhinju po još jednu porciju pudinga od riže, kada mu je ona preprečila put. U pedeset sedmoj godini, niska i zdepasta, kose dostojanstveno prekrivene mrežicom, moja baka je bila savršeno stvorena za to da ljudima stane na put. Iza nje, u kuhinji, skupila se poveća grupa žena koje su se došaptavale i smejale. Jedanaesto Poglavlje se radoznalo nagnuo da vidi šta se to dešava, ali Dezdemona se sagne i čvrsto ga uštine za obraz. Skrenuvši tako njegovu pažnju, ona rukama opisa kvadrat u vazduhu i pokaže ka gornjem spratu. Zatim kroz klimavu protezu izgovori: „Idi poslušaj *jaju*[3], lutko *mu*[4].“

Jedanaesto Poglavlje je znao šta treba da radi. Potrčao je hodnikom ka dnevnoj sobi. Grabeći rukama i nogama, pojurio je uz stepenice koje su vodile na sprat. Protrčao je pored vrata spavaćih soba u hodniku na spratu. Na kraju tog hodnika nalazila su se jedna gotovo nevidljiva vrata, prekrivena tapetama, kao ulaz u neki tajni prolaz. Jedanaesto Poglavlje glavom pritisne majušnu ručicu i gurne je svom snagom. Iza ovih vrata nalazio se još jedan niz stepenica. Nekoliko dugih trenutaka moj brat je oklevajući zurio u tamu, pre nego što je, veoma polako, počeo da se penje ka tavanu na kojem su živeli moji baba i deda.

U patikama je tiho prošao ispod dvanaest kaveza za ptice postavljenih vlažnim novinama, koji su visili s krovnih greda. Hrabro je uronio u vazduh natopljen kiselkastim mirisom papagaja i osobenim babinim i dedinim mirisom, mešavinom naftalina i hašiša. Pažljivo je prošao

---

[2] *Chapter Eleven* (engl.) – aluzija na bankrot, tj. deo zakona o stečaju; u američkom pravnom i poslovnom žargonu, „podneti zahtev po Poglavlju 11“ uobičajen je izraz za proglašenje stečaja radi reorganizacije dugova.

[3] *Jaja* (γιαγιά, grč.) – baka.

[4] *Mu* (μου, grč.) – moj, odnosno moja ili moje.

pored njihovog stola zatrpanog knjigama i dedinim pločama s rebetikom[5]. Konačno, udarivši u kožni otoman i kružni mesingani stočić za kafu, stigao je do njihovog kreveta i ispod njega pronašao kutiju za svilene bube.

Kutija od rezbarenog maslinovog drveta, nešto veća od kutije za cipele, imala je metalni poklopac sa sićušnim rupicama i slikom nekog neprepoznatljivog sveca. Lice ovoga sveca bilo je sasvim izbledelo, ali su podignuti prsti njegove desne ruke blagosiljali jedno nisko, ljubičasto, neverovatno oholo dudovo stablo. Nakon što je neko vreme posmatrao ovu živopisnu biljku, Jedanaesto Poglavlje izvuče kutiju ispod kreveta i otvori je. U njoj su bile dve svadbene krune od kanapa i, uvijene poput zmije, dve dugačke pletenice, uvezane prastarom crnom trakom. On kažiprstom dotakne jednu pletenicu. Tada jedan od papagaja zakrešta i moj brat preplašeno skoči i zatvori kutiju, gurne je pod mišku i krene niz stepenice da je odnese Dezdemoni.

Ona je još uvek čekala na vratima. Uzevši kutiju iz njegovih ruku, vrati se u kuhinju. Jedanaesto Poglavlje baci pogled u prostoriju u kojoj su sada sve žene zaćutale. One se skloniše da propuste Dezdemonu. Tu se, nasred linoleumskog poda, nalazila moja majka. Tesi Stefanidis sedela je u kuhinjskoj stolici s naslonom pod teretom svog ogromnog, zategnutog stomaka. Lice joj je bilo rumeno i vrelo, izgledala je bespomoćno, ali srećno. Dezdemona spusti kutiju za svilene bube na kuhinjski sto i podigne poklopac. Zatim zavuče ruku ispod kruna i pletenica i izvadi nešto što Jedanaesto Poglavlje nije video: srebrnu

[5] *Rebetiko* – vrsta grčke nacionalne muzike s dosta orijentalnih elemenata, nastala u području oko Smirne pre jednog veka i prenesena u Grčku posle 1922.

kašičicu. Iskoračivši napred, ona zaljulja kašičicu nad majčinim nadutim stomakom. A samim tim, i nada mnom.

Sve do tada, Dezdemonina reputacija je bila savršena: dvadeset i tri tačna pogotka. Znala je da će Tesi biti Tesi. Predvidela je pol moga brata i beba svih svojih prijateljica iz crkve. Jedina deca čiji pol nije proricala bila su njena sopstvena, jer bi majci donelo lošu sreću da otkrije tajne sopstvene utrobe. Majčinu je, međutim, neustrašivo proučavala. Nakon kratkog oklevanja, kašičica se zaljulja od severa ka jugu, što je značilo da ću biti dečak.

Sedeći u stolici raširenih nogu, majka je pokušala da se osmehne. Nije želela dečaka. Već je imala jednog. Zapravo, bila je tako sigurna da ću biti devojčica da mi je već odabrala i ime: Kaliopa. Ali kada je moja baka na grčkom uzviknula „Dečak!“, njena reč se pronela kuhinjom kroz hodnik sve do dnevne sobe, u kojoj su muškarci raspravljali o politici. A moja majka, čuvši tu reč ponovljenu toliko puta, poverova da bi to mogla biti istina.

Čim je, međutim, vest stigla do mog oca, on umaršira u kuhinju da kaže svojoj majci da je, barem ovog puta, njena kašičica pogrešila. „A otkud ti to znaš?“, upita ga Dezdemona. Na šta on odgovori onako kako bi to učinila i većina Amerikanaca njegove generacije:

„To ti je nauka, mama.“

Čim su odlučili da treba da imaju još jedno dete – posao s restoranom im je dobro išao, a Jedanaesto Poglavlje je već odavno izašao iz pelena – Milton i Tesi su se složili da žele ćerku. Jedanaesto Poglavlje je napunio pet godina. Nedavno je u dvorištu našao crknutu pticu i uneo je u kuću da je pokaže majci. Voleo je da ubija, da udara, razbija stvari i rve se sa ocem. U tako muškobanjastoj

porodici, Tesi se, kao jedina žena, osećala usamljeno i videla je sebe kroz deset godina zarobljenu u svetu ratkapni i bruhova. Moja majka je zamišljala kćer kao saborca: srodnu dušu zaljubljenu u malene pse ljubimce, društvo za klizanje. U proleće 1959, kada su se već uveliko vodile rasprave o mom začeću, majka nije mogla predvideti da će hiljade žena uskoro početi da spaljuju brusthaltere. Njeni su bili postavljeni, kruti, nezapaljivi. Koliko god da je volela svog sina, Tesi je znala da neke stvari može da deli samo sa ćerkom.

Dok bi se jutrom vozio na posao, moj otac je imao viziju neodoljivo ljupke tamnooke devojčice. Sedela je na sedištu pored njega – uglavnom dok bi stajao na semaforu – upućujući mu pitanja koja je strpljivo slušao i na koja je sveznalački odgovarao. „Šta je ono tamo, tata?“ „To? To je znak *kadilaka*.“ „Šta je to znak *kadilaka*?“ „Pa, nekada davno, jedan istraživač iz Francuske po imenu Kadilak otkrio je Detroit. A taj znak je bio njegov porodični grb iz Francuske.“ „Šta je to Francuska?“ „To je jedna država u Evropi.“ „Šta je Evropa?“ „To je kontinent, jedno veliko parče zemlje, mnogo veće od države. Ali *kadilaci* više ne dolaze iz Evrope, *kukla*[6]. Oni sada dolaze odavde, iz dobre stare Amerike.“ Tada bi se upalilo zeleno svetlo i nastavljao bi da vozi. Ali moj prototip je i dalje bio tu. Bila je tu na sledećem i svakom narednom semaforu. Njeno društvo toliko mu je prijalo da je moj otac, kao čovek od akcije, odlučio da svoju viziju sprovede u delo.

Tako se već izvesno vreme u dnevnoj sobi, u kojoj su inače muškarci raspravljali o politici, takođe pričalo i o brzini kretanja spermatozoida. Piter Tatakis, „čika Pit“,

[6] *Kukla* (κούκλα, grč.) – lutka.

kako smo ga zvali, bio je uvaženi član ovog naučnog društva koje se sastajalo svake nedelje na našim crnim dvosedima. Kao večiti neženja, nije imao sopstvenu porodicu u Americi, pa se tako zbližio s našom. Svake nedelje je dolazio u svom *bjuiku* boje crnog vina, visok i ispijen, tužnog izgleda, sa iznenađujuće gustom talasastom kosom. Njega deca nisu zanimala. Kao obožavatelj kompleta Velikih knjiga – koji je dva puta pročitao – čika Pit je pričao o ozbiljnim stvarima i italijanskoj operi. Njegova omiljena istorijska tema bio je Edvard Gibon, a u književnosti Madam de Stal. Voleo je da citira mišljenje te duhovite dame o nemačkom jeziku, prema kojem nemački nije pogodan za konverzaciju jer u njemu morate čekati kraj rečenice da biste čuli glagol, tako da ne možete da upadate sagovorniku u reč. Čika Pit je želeo da postane doktor, ali je jedna „katastrofa" osujetila taj san. Završio je dvogodišnju školu za kiropraktičare u Sjedinjenim Državama i sada je u Birmingemu imao jednu malu ordinaciju s kosturom, koji je još uvek otplaćivao u ratama. U to doba, kiropraktičari su imali pomalo neobičnu reputaciju. Ljudi nisu dolazili kod čika Pita da oslobode svoj kundalini. Nameštao je vratove, ispravljao kičme i pravio oslonce i držače od penaste gume. Pa ipak, od svih ljudi koji su se pojavljivali u našoj kući nedeljom posle podne, najviše je ličio na doktora. Još dok je bio mladić, u jednoj operaciji mu je izvađeno pola utrobe, tako da je sada posle ručka uvek pio *pepsi-kolu* radi boljeg varenja. To piće je, kako nam je on rekao, dobilo ime po enzimu pepsinu, koji pomaže varenje, pa mu je zbog toga odgovaralo.

Zbog takvih stvari, moj otac je verovao u sve ono što je čika Pit znao o tajnama začeća. Skinuvši cipele i naslonivši glavu na jastuče, dok su iz stereo-uređaja mojih

roditelja dopirali zvuci *Madam Baterflaj*, čika Pit je objašnjavao da je pomoću mikroskopa ustanovljeno da spermatozoidi koji prenose muške hromozome plivaju brže od onih koji nose ženske. Ova tvrdnja je odmah izazvala oduševljenje vlasnika restorana i krznara koji su se skupljali u našoj dnevnoj sobi. Moj otac je, međutim, zauzeo stav svoje omiljene skulpture, *Mislilac,* čija je minijatura stajala na stočiću pored telefona. Iako je ova tema načeta u atmosferi otvorenog foruma našeg nedeljnog ručka, bilo je jasno da je, uprkos bezličnom tonu razgovora, zapravo reč o spermi moga oca. Čika Pit je jasno rekao: da bi mogao da začne devojčicu, par treba da „ima seksualni odnos dvadeset i četiri sata pre ovulacije." Na taj način brži, muški spermatozoidi požurili bi napred i uginuli. Ženski spermatozoidi, sporiji ali izdržljiviji, stigli bi upravo u trenutku kada se pojavi jajna ćelija.

Ocu nije bilo nimalo lako da ubedi majku da pristane na ovaj plan. Kada se sa svoje dvadeset i dve godine udala za Miltona Stefanidisa, Tesi Zizmo je bila devica. Njihova veridba u vreme Drugog svetskog rata bila je potpuno čedna. Moja majka se ponosila načinom na koji je uspela da istovremeno raspali i umiri žudnju moga oca, držeći ga na odstojanju tokom globalne kataklizme. To, međutim, nije bilo nimalo teško, budući da je ona bila u Detroitu, a Milton u Anapolisu, na Američkoj mornaričkoj akademiji. Više od godinu dana Tesi je u grčkoj pravoslavnoj crkvi palila sveće za svog verenika, dok je Milton zaneseno posmatrao njenu fotografiju okačenu iznad kreveta. Voleo je da slika Tesi u stilu filmskih časopisa, kako stoji iz profila, s jednom nogom u cipeli s visokom štiklom podignutom na stepenicu, pokazujući

svoje crne čarape. Moja majka izgleda iznenađujuće podatno na tim starim fotografijama, kao da najviše na svetu voli da je njen muškarac u uniformi namešta na stepeništa i naslanja na ulične svetiljke u njihovom skromnom susedstvu.

Pala je tek posle Japana. Tada su, počevši od prve bračne noći (sudeći po onome što mi je brat govorio dok sam ja pokušavala da rukama zapušim uši), moji roditelji vodili ljubav redovno i s velikim zadovoljstvom. Kada je, međutim, bila reč o deci, moja majka je imala sopstvene stavove. Ona je verovala da embrion može da oseti da li je stvoren s ljubavlju. Zbog toga joj se predlog mog oca nije baš dopadao.

„Šta ti misliš, Milti, šta je to, Olimpijada?"

„To je samo teorija", reče moj otac.

„Šta čika Pit uopšte zna o pravljenju beba?"

„Pročitao je taj članak u časopisu *Scientific American*", reče Milton. I da bi potkrepio svoju tvrdnju, dodade: „Pretplaćen je na njega."

„Slušaj, kad bi me zabolela kičma, otišla bih kod čika Pita. Da imam ravne tabane kao ti, išla bih kod njega. Ali ne i za druge stvari."

„To je provereno. Pod mikroskopom. Muški spermatozoidi su brži."

„Kladim se da su i gluplji."

„Samo izvoli. Vređaj muške spermatozoide koliko god želiš. Slobodno. Ne želimo muški spermatozoid. Ono što nam treba je jedan stari dobri, pouzdani ženski spermatozoid."

„Čak i ako je istina, glupo je. Ne mogu to da radim gledajući na sat, Milti."

„Meni će to biti teže nego tebi."

„Neću to da slušam.“

„Mislio sam da želiš ćerku.“

„Želim.“

„E pa“, reče moj otac, „eto kako možemo da je dobijemo.“

Tesi se samo nasmeja na taj predlog. Ali iza njenog sarkazma krile su se ozbiljne moralne skrupule. Poigravati se nečim tako misterioznim i čudesnim poput začeća bio je greh. Pre svega, Tesi nije verovala da je takvo nešto uopšte moguće. A čak i ako je bilo, smatrala je da to ne treba činiti.

Naravno, s moga stanovišta (prefetalnog u to vreme), pripovedač ne može biti sasvim siguran u sve to. Mogu da objasnim naučnu maniju koja je zahvatila mog oca u proleće pedeset i devete godine jedino kao simptom vere u progres koja je tada sve zarazila. Setite se, *Sputnjik* je uzleteo samo dve godine pre toga. Dečja paraliza, zbog koje su moji roditelji mnoga leta u detinjstvu proveli iza zatvorenih vrata, bila je pobeđena, zahvaljujući Salkovoj vakcini. Ljudi još nisu imali pojma da su virusi lukaviji od ljudskih bića i mislili su da će oni uskoro biti zaboravljeni. U toj optimističkoj, posleratnoj Americi, na čijem sam se izmaku rodio, svako je bio gospodar svoje sudbine, tako da je bilo sasvim logično da moj otac postane gospodar svoje.

Nekoliko dana nakon što je izneo svoj plan Tesi, Milton je jedno veče stigao kući s poklonom. Bila je to kutija za nakit uvezana mašnicom.

„Otkud sad to?“, upita Tesi sumnjičavo.

„Kako to misliš, otkud to?“

„Nije mi rođendan. Nije nam ni godišnjica. Zašto si mi onda kupio poklon?“

„Zar treba da imam neki poseban razlog da bih ti kupio poklon? Hajde, otvori ga."

Tesi nepoverljivo stisne usta. Ali bilo je teško držati kutiju za nakit u ruci, a ne otvoriti je. I tako je konačno skinula mašnu i otvorila kutiju.

U kutiji, na crnom somotu, ležao je toplomer.

„Toplomer", reče moja majka.

„To nije običan toplomer", reče Milton. „Obišao sam tri apoteke dok sam ga našao."

„Neki luksuzan model, a?"

„Tako je", reče Milton. „To je toplomer za merenje bazalne temperature. Meri temperaturu tačno u *deseti deo stepena*." On podiže obrve. „Obični termometri mere po dve desetine. Ovaj meri po desetinu. Probaj ga. Stavi ga u usta."

„Nemam temperaturu", reče Tesi.

„Ne radi se o temperaturi. Moraš da izmeriš svoju bazalnu temperaturu. Ona se meri tačnije i preciznije od obične temperature."

„Drugi put mi kupi ogrlicu."

Ali Milton je bio uporan: „Tvoja telesna temperatura se sve vreme menja, Tes. Ti to možda ne primećuješ, ali tako je. Tvoja temperatura stalno oscilira. Recimo, na primer" – blago se nakašljao – „da sada slučajno imaš ovulaciju. Tvoja temperatura se povećava. U najvećem broju slučajeva, za tri desetine stepena. Sada", nastavljao je otac, unoseći se i ne primećujući da se njegova žena mršti, „ako bismo hteli da isprobamo onaj sistem o kome smo neki dan pričali – na primer, recimo – ono što bi *prvo* trebalo da uradiš jeste da ustanoviš koja je tvoja *bazalna temperatura*. Ona ne mora da bude trideset i šest sa šest. Kod svakoga je malo drugačija. I to sam čuo od čika Pita. U svakom slučaju, kada jednom ustanoviš koja je tvoja

bazalna temperatura, primetićeš kada ona poraste. A tada ćemo, ako budemo želeli da nastavimo s tim, znati kako da, znaš već, smućkamo koktel."

Moja majka je ćutala. Vratila je toplomer u kutiju, zatvorila je i vratila svom mužu.

„Dobro", reče on. „U redu. Kako hoćeš. Možda ćemo dobiti još jednog dečaka. Broj dva. Ako tako hoćeš, tako će i biti."

„Sada nisam sigurna da ćemo dobiti bilo šta", odgovori moja majka.

U međuvremenu, u predvorju ovog sveta, ja sam čekao. U tom trenutku, nisam bio čak ni sjaj u oku svog oca (on je mrko gledao u kutiju s toplomerom na svom krilu). Sada moja majka ustaje s takozvane sofe za zaljubljene. Kreće ka stepenicama, dodirujući rukom čelo i čini se da je mogućnost da dođem na svet sve manja i manja. Sada moj otac ustaje i počinje da tumara po kući, gasi svetla i zaključava vrata. Kada krene uza stepenice, ponovo se javlja nada da ću se, možda, ipak pojaviti. Sve je moralo da se dogodi u pravom trenutku da bih postao baš ovakav kakav jesam. Da je taj čin odložen makar i za sat vremena, izbor gena bi se promenio. Moje začeće bilo je još mnogo nedelja daleko, ali su moji roditelji već polako krenuli jedno ka drugom. U hodniku na spratu svetli lampa u obliku Akropolja, poklon od Džeki Halas, koja drži prodavnicu suvenira. Dok otac ulazi u sobu, moja majka sedi za toaletnim stolom. Prstima utrljava kremu za skidanje šminke, brišući je papirnatom maramicom. Bilo bi dovoljno da otac kaže jednu lepu reč i ona bi mu oprostila. Te noći ne bih bio začet ja, već neko drugi, sličan meni. Bezbrojne mogućnosti bile su na vidiku, među njima i ja,

ali bez ikakvih garancija; sati su sporo prolazili, planete na nebu prelazile svoju uobičajenu putanju, a i vreme je učinilo svoje, jer se majka plašila grmljavine i sigurno bi se privila uz mog oca da je te noći grmelo. Ali ne, nebo beše vedro, a moji roditelji tvrdoglavi. Svetlo u sobi se ugasilo. Svako je ostao na svojoj strani kreveta. Konačno, moja majka kaže: „Laku noć." A otac: „Vidimo se ujutru." Trenuci koji su odlučivali o mojoj sudbini uklapali su se na svoje mesto, kao da je sve već bilo rešeno. I čini mi se da upravo zbog toga toliko razmišljam o njima.

Naredne subote, majka je povela Dezdemonu i mog brata u crkvu. Otac nikada nije išao, budući da je još u osmoj godini postao otpadnik zbog nerazumno visokih cena sveća. Takođe, moj deda je jutrom radije prevodio „restaurirane" Sapfine pesme na savremeni grčki jezik. Narednih sedam godina, uprkos tome što je preživeo nekoliko moždanih udara, moj deda je radio za svojim malim radnim stolom, slažući legendarne fragmente u veći mozaik, dodajući ovde strofu, tamo stih, dopunjujući poneki anapest ili jamb. Uveče bi puštao svoju muziku iz bordela i pušio nargile.

Godine 1959, grčka pravoslavna Vaznesenska crkva nalazila se na Šarlvou. To je mesto na kome ću, za manje od godinu dana, biti krštena i odgajana u pravoslavnoj veri. Sveštenici Vaznesenske crkve često su se menjali, a svi su dolazili preko Carigradske patrijaršije, s bradama i puni autoriteta, u izvezenim sveštenim mantijama, ali bi se svaki nakon izvesnog vremena – po pravilu, šest meseci – zamorio zbog džangrizavosti vernika, primedaba na njegovo pojanje, konstantne potrebe da ućutkuje one koji su se u crkvi ponašali kao navijači

na stadionu i, konačno, napornog služenja na dva jezika svake nedelje, najpre na grčkom, a zatim na engleskom. U Vaznesenskoj crkvi, čiji su temelji bili slabi a krov prokišnjavao, održavala su se vesela druženja na kojima su vernici pili kafu, naporni folklorni festivali, časovi veronauke na kojima je naše nasleđe nakratko oživljavalo pred našim očima, pre no što bi zamrlo u velikoj dijaspori. Tesi je s članovima porodice prošla glavnom lađom crkve, pored posuda ispunjenih peskom u kojima su gorele zapaljene sveće. Iznad njih, ogroman poput balona na Mejsijevoj[7] paradi za Dan zahvalnosti, lebdeo je Hrist Pantokrator. Širio se kupolom poput samog prostora. Za razliku od mučeničkih, ovozemaljskih Hristova prikazanih na zidovima crkve, naš Hrist Pantokrator bio je očigledno transcendentalan, svemoćan i nebeski. Naginjao se ka apostolima iznad oltara, pružajući im četiri svitka kože s jevanđeljima. A moja majka, koja se celog života trudila da veruje u Boga ali u tome nikada nije sasvim uspela, dizala je oči ka njemu, žudeći da joj pokaže put.

Oči Hrista Pantokratora svetlucale su na prigušenom svetlu. Njegov pogled kao da je vukao Tesi naviše. Obavijene mirisom tamjana, oči Spasitelja sijale su poput televizijskih ekrana koji su prikazivali događaje poslednjih dana…

Najpre Dezdemona, koja je prošle nedelje razgovarala sa svojom snahom. „Šta će ti još jedno dete, Tesi?“, upitala je sa izveštačenom nonšalancijom. Saginjući se da pogleda u rernu, skrivajući strah na svom licu (strah koji će u narednih šesnaest godina ostati neobjašnjiv),

[7] *Macy's* (engl.) – američki lanac robnih kuća.

Dezdemona je odmahnula rukom. „Više dece, više problema…“

Zatim doktor Filobozijan, naš stari porodični lekar. Stojeći ispred svojih starinskih diploma, izgovorio je svoju presudu. „Gluposti. Muški spermatozoidi plivaju brže? Slušaj. Prvi čovek koji je video spermu pod mikroskopom bio je Levenhuk. Znaš li kako su mu izgledali? Kao crvi…“

A onda ponovo Dezdemona, iz drugog ugla: „Bog određuje pol bebe. Ne ti…“

Ove reči su mojoj majci prolazile kroz glavu tokom beskrajne nedeljne službe. Vernici su sedeli i stajali. U prednjem redu, nestrpljivo su se vrteli moji rođaci, Sokrat, Platon, Aristotel i Kleopatra. Otac Majk pojavio se iza ikonostasa i mahnuo svojom kadionicom. Majka je pokušala da se moli, ali nije uspela. Jednostavno je čekala da dođe vreme za kafu.

Još od svoje dvanaeste godine, moja majka nije bila u stanju da započne dan bez barem dve šoljice izuzetno jake, gorke kafe, crne kao noć, na koju se navikla pored pomorskih kapetana i nalickanih samaca koji su živeli u pansionu u kome je odrasla. Kao srednjoškolka, visoka metar i pedeset pet centimetara, sedela je pored auto-mehaničara u kafeu na uglu, ispijajući kafu pre prvog časa. Dok su oni pogledom prelazili preko rezultata kladionice, Tesi je završavala svoj domaći. Sada, u podrumu crkve, govorila je Jedanaestom Poglavlju da ode da se igra sa ostalom decom, dok se ona okrepi šoljom kafe.

Upravo je ispijala drugu šolju kada je začula mek, ženstven glas. „Dobro jutro, Tesi.“ Bio je to njen zet, otac Majkl Andoniju.

„Zdravo, oče Majk. Divna propoved“, reče Tesi, istog trenutka zažalivši zbog toga. Otac Majk bio je pomoćni

sveštenik Vaznesenske crkve. Kada je poslednji sveštenik otišao, vraćen u Atinu nakon samo tri meseca, porodica se ponadala da će otac Majk možda biti unapređen. Ali na kraju je to mesto ipak dobio novi sveštenik, takođe poslat iz inostranstva, otac Gregorios. Tetka Zo, koja nikada nije propuštala priliku da jadikuje nad svojom udajom, za ručkom je šaljivo rekla: „Moj muž – uvek deveruša, nikad mlada."

Pohvalivši propoved, Tesi nije imala nameru da pohvali oca Grega. Situaciju je činilo još težom to što su pre mnogo godina Tesi i Majkl Andoniju bili vereni. Sada je ona bila udata za Miltona, a otac Majk oženjen Miltonovom sestrom. Tesi je tek sišla da se malo sredi i popije kafu, a situacija je već izmicala kontroli.

Otac Majk, međutim, kao da nije primetio njeno loše raspoloženje. Stajao je nasmešen, dok su mu oči sijale iznad ogromnog vodopada njegove brade. Zbog svoje dobroćudnosti, otac Majk je bio popularan među udovicama koje su dolazile u crkvu. Volele su da se skupljaju oko njega, nude mu kolače i uživaju u njegovoj blagosti. Ta blagost je jednim delom poticala od činjenice da je bio visok samo metar i šezdeset dva centimetra. U njegovom niskom rastu bilo je nečega dobroćudnog, kao da se svesno odrekao visine. Činilo se da je oprostio Tesi što je, još pre mnogo godina, raskinula njihovu veridbu, ali je to uvek visilo u vazduhu među njima, poput oblačića talka koji bi se ponekad pojavio iz njegove kragne.

Smešeći se, pažljivo držeći u ruci svoju šoljicu i tanjirić, otac Majk upita: „Dakle, Tesi, šta ima novo kod vas?"

Moja majka je, naravno, znala da je kao redovan gost na našem nedeljnom ručku otac Majk bio iscrpno

obavešten o šemi s toplomerom. Gledajući ga u oči, pomisli da je uhvatila tračak ironije.

„Doći ćeš danas kod nas“, reče nemarno. „Pa ćeš videti.“

„Jedva čekam“, reče otac Majk. „U vašoj kući uvek vodimo tako zanimljive razgovore.“

Tesi ponovo pogleda oca Majka u oči, ali sada joj se činilo da su pune iskrene topline. A onda je nešto potpuno zaokupilo njenu pažnju.

Na drugom kraju prostorije, Jedananesto Poglavlje se popeo na stolicu pokušavajući da dohvati aparat za kafu. Hteo je da napuni šoljicu, ali nakon što je to učinio, nije mogao da zatvori slavinu. Vruća kafa prolivala se po stolu. Vrela tečnost polila je devojčicu koja je stajala u blizini. Ona skoči. Otvorila je usta, ali iz njih nije izašao nikakav zvuk. Majka potrči ka njoj što je brže mogla i odvuče je u ženski toalet.

Niko se nije sećao imena te devojčice. Ona nije spadala među redovne posetioce. Čak nije bila ni Grkinja. Došla je u crkvu tog dana i nikada više, kao da se pojavila samo da bi navela moju majku da se predomisli. U toaletu je devojčica skinula košulju, koja se pušila, dok je majka donosila vlažne peškire. „Jesi li dobro, dušo? Jesi li se opekla?“

„Onaj dečak je jako trapav“, reče devojčica.

„Ponekad. U sve se petlja.“

„Dečaci su tako nepokorni.“

Tesi se nasmeši. „Baš se lepo izražavaš.“

Kada je čula taj kompliment, devojčica se široko osmehne. „’Nepokoran’ je moja omiljena reč. Moj brat je veoma nepokoran. Prošlog meseca omiljena reč mi je bila ’bombastičan’. Ali ’bombastičan’ ne može baš često

da se koristi. Kad dobro razmisliš, nema baš mnogo bombastičnih stvari."

„Potpuno si u pravu", reče Tesi, smejući se. „Ali nepokornih ima koliko hoćeš."

„U potpunosti se slažem s vama", odgovori devojčica.

Dve nedelje kasnije. Uskrs, 1959. Poštovanje julijanskog kalendara ponovo nas je izdvojilo od komšiluka. Pre dve nedelje, moj brat je gledao kako ostala deca iz naše ulice traže šarena jaja po okolnom žbunju. Gledao je kako njegovi prijatelji jedu čokoladne zečiće i ubacuju čitave šake žele bombona u usta. (Stojeći kraj prozora, moj brat je iznad svega želeo da veruje u američkog boga, koji je vaskrsao u pravo vreme.) Tek su juče Jedanaestom Poglavlju konačno dozvolili da i sam ofarba jaja, i to sva u istu boju: crvenu. Kuća je bila prepuna crvenih jaja, koja su blistala neverovatnim sjajem. Na trpezarijskom stolu stajale su zdele s crvenim jajima. Jaja su visila na končićima iznad vrata. Stavljali su ih iznad kamina i ubacivali u *curekije*[8] ispečene u obliku krsta.

Ali sada je bilo kasno poslepodne; ručak je bio završen. A moj brat se osmehivao. Jer je sada bio na redu onaj deo grčkog Uskrsa koji mu se sviđao više od traženja jaja i žele bombona: tucanje jajima. Svi su se skupili oko trpezarijskog stola. Grizući usne, Jedanaesto Poglavlje odabra jedno jaje iz zdele, pomno ga prouči i vrati natrag. Onda odabere drugo. „Ovo mi izgleda stameno", reče Milton, birajući svoje jaje. Jedanaesto Poglavlje se spremi za napad. U tom trenutku moja majka iznenada potapše oca po ramenu.

[8] *Cureki* (τσουρέκι, grč.) – vrsta uskršnjeg slatkog peciva sa suvim voćem.

„Samo trenutak, Tesi. Tucamo se jajima."

Ona ga ponovo potapše.

„Šta je?"

„Temperatura." Zastade, a zatim reče: „Porasla je za šest desetina."

Koristila je toplomer. Moj otac je to tek tada saznao.

„Sada?", prošaputa otac. „Pobogu, Tesi, jesi li sigurna?"

„Ne, nisam sigurna. Ti si mi rekao da pazim kada mi temperatura skoči i kažem ti da je skočila." A zatim reče malo tiše: „A osim toga, danas je trinaesti dan od kada sam dobila znaš-već-šta."

„Hajde, tata", moljaka Jedanaesto Poglavlje.

„Tajm-aut", kaže Milton. Spušta jaje u pepeljaru. „Ovo je moje jaje. Da ga niko nije pipnuo dok se ne vratim."

Gore, u spavaćoj sobi, moji roditelji imaju seksualni odnos. Prirodan detinji stid sprečava me da tu scenu zamislim sasvim detaljno. Reći ću samo jedno; nakon što su završili, moj otac mudro kaže: „To je valjda to." Kasnije se ispostavlja da je u pravu. U maju Tesi saznaje da je trudna i čekanje počinje.

Sa šest nedelja, imam oči i uši. Sa sedam – nozdrve, čak i usne. Polni organi počinju da se oblikuju. Hormoni fetusa, prema uputstvima hromozoma, inhibiraju razvoj Milerovih struktura i pospešuju razvoj Volfovih kanala. Moja dvadeset i tri para hromozoma povezuju se i ukrštaju, okrećući se poput ruleta, dok moj *papu*[9] spušta ruku na majčin stomak i kaže: „Druga sreća!" Pridržavajući se poretka, moji geni izvršavaju svoje zadatke. Svi izuzev dva, jednog para jeretika – ili revolucionara,

[9] *Papu* (παπού, grč.) – deda.

zavisno od toga kako ih posmatrate – skrivenih u hromozomu broj pet. Zajednički, oni izvlače jedan enzim, koji zaustavlja proizvodnju određenog hormona, što komplikuje moj život.

U dnevnoj sobi, muškarci su prestali da pričaju o politici i umesto toga klade se da li će Miltonovo dete biti dečak ili devojčica. Moj otac je potpuno siguran. Dvadeset i četiri sata nakon seksualnog čina, majčina temperatura je porasla za još jednu desetinu, čime je ovulacija potvrđena. Do tada su se muški spermatozoidi već zamorili i odustali. Ženski spermatozoidi su, poput kornjače, dobili trku. (Nakon čega je Tesi predala Miltonu toplomer, rekavši mu da više nikad ne želi da ga vidi.)

Posle svega toga, došao je dan kada je Dezdemona zaljuljala kašičicu iznad majčinog stomaka. Ultrazvuk u to vreme još nije postojao: kašičica je bila najpouzdaniji metod. Dezdemona čučnu. U kuhinji se sve utišalo. Sve žene su grickale usne, gledale i čekale. Čitav minut kašičica se nije ni pomerila. Dezdemonina ruka zadrhta i, nakon nekoliko dugih sekundi, tetka Lina je pridrža. Kašičica se okrete; ja sam naglo udario nogom; moja majka je jauknula. A zatim, polako, pokrenuta nekim strujama koje niko nije mogao da oseti, kao na spiritističkoj seansi, srebrna kašičica poče da se kreće, da se vrti, najpre u malim krugovima, a zatim sve većim i većim, dok se nije zanjihala po pravoj liniji koja se pružala od štednjaka ka stolu. Drugim rečima, od severa ka jugu. Dezdemona uzviknu: „*Kuros!*“[10], i čitava kuća se ispuni povicima „*Kuros, kuros*“.

[10] *Kuros* (κοῦρος, grč.) – mladić.